

ДО

Членовете на научното жури

Утвърдено със Заповед № 2924 от 19. 12. 2019г.

на Ректора на ЮЗУ „Неофит Рилски“

гр. Благоевград

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Симеон Тасев

на дисертационния труд

**„Гражданскоправна защита на личността и семейните отношения при домашно
насилие“**

на Сузана Вескова Цанова- Рангелова

за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ по професионално
направление 3.6. Право, научна специалност Гражданско и семейно право.

I. Кратки биографични данни

Сузана Вескова Цанова- Рангелова е родена през 1983г., завършила е Гимназия с преподаване на чужди езици „Симеон Радев“- гр. Перник през 2001г. През 2006г. се дипломира в Югозападен университет „Неофит Рилски“- Благоевград по специалност „Право“. На следващата година придобива юридическа правоспособност. Работила е като юрисконсулт, като от 16. 04. 2015г. е вписана като адвокат към Адвокатска колегия- гр. Перник.

Сузана Рангелова е зачислена в редовна докторантура със Заповед № 2340/ 14.10. 2011г., положила е успешно изпитите за докторантски минимум и е отчислена с право на защита със Заповед № 93/ 19. 01. 2015г. Като докторант С. Рангелова има активна публикационна дейност и преподавателски опит като гост- преподавател, в последствие като асистент в Катедра „Гражданскоправни науки“ при Правно- исторически факултет на ЮЗУ „Неофит Рилски“- Благоевград. В това качество тя

провежда семинарни занятия по „ Обща теория на гражданското право“ и „ Обща теория на търговското право“.

Докторантът има активна дейност и по отношение на участия в различни конференции, семинари и обучения свързани с темата на дисертационния труд. Автор е на четири научни публикации, като и четирите са по темата на дисертацията.

II. Обща характеристика на дисертационния труд.

Дисертационният труд представлява монографично изследване на **„Гражданскоправна защита на личността и семейните отношения при домашно насилие“**. Изследването е с обем от 183 страници, включващи: съдържание, увод, три глави, заключение, библиография, електронни източници и едно приложение. Отделните глави съдържат по няколко параграфа, точки и подточки, означени с арабски цифри. Направени са 140 бележки под линия. Библиографията се състои от 87 заглавия на български език, от които 72 заглавия са на български език, и 15 са чуждестранни заглавия- основно на руски и английски език.

Темата на труда е несъмнено дисертабилна. Изследването се характеризира с многопластовост и предлага нов модел на държавна и обществена реакция спрямо домашното насилие и защитата, която се предоставя на пострадалите от домашно насилие. Новата парадигма се представя не само теоретично, но и практически – чрез конкретни предложения *de lege ferenda*. Те имат за цел хармонизиране на българското законодателство в тази област с европейското и преодоляване на съществуващите противоречия. Наред с това, правят се предложения *de lege ferenda* за подобряване на действащото законодателство по отношение на домашното насилие. Правилното тълкуване и прилагане на разпоредбите на Закона за защита от домашно насилие би допринесло за реалната и безспорна защита на пострадалите от домашно насилие.

В увода на дисертационния труд на първо място е обоснована актуалността на изследването, както и неговия предмет, цели и задачи. Предмет на дисертационния труд е „Гражданскоправната защита на личността и семейните отношения при домашно насилие“. Основният акцент е поставен върху правната характеристика на понятието „домашно насилие“, основни белези, видове и законова уредба. Основната цел на изследването е насочена изцяло към анализ на съдебната практика, с оглед правилното

прилагане на Закона за защита от домашно насилие. Целта е да се изследват всички механизми относно гражданскоправната защита на личността в семейните отношения при домашно насилие. В увода са посочени и използваните в труда методи на изследване - историческият, сравнително-правният и нормативният, изследване на съдебната практика, обзор на литературата по проблема. На следващо място авторът е използвал и социологически методи и статистически данни, като по този начин се показва и разгръща и другата страна на домашното насилие, изнесено извън буквата на закона.

Глава първа е посветена на общото понятие за насилието, неговата характеристика, дефиниция и проявления в социален и психологичен аспект. С този подход авторът анализира проявлението на насилието в различни аспекти, както и обществените нагласи към насилието. На следващо място, в отделни параграфи е анализирано и разгледано правното значение на насилието в гражданското право, както и в какво се състои това значение. Прави впечатление, че авторът е разгледал насилието и неговото значение в Гражданското право, а именно при недействителността на сделките - 1.2.1. Правно значение на насилието при нищожните сделки по чл. 26 ЗЗД. и 1.2.2. Правно значение на насилието при унищожяемите сделки по чл. 30 ЗЗД. Направените изводи са добре обосновани и подкрепени със съдебна практика, което от своя страна свидетелства за добри познания на правната теория и относимата към нея съдебна практика. На следващо място в изследването е направен и кратък анализ и на въпроса има ли правно значение насилието за унищожяемостта на завещанието по чл. 43, ал. 1, буква „б“ от ЗН и относно значението му за недостойнството за наследяването по чл. 3, буква „в“ от ЗН. Дисертантът правилно е обосновал извода, че недействителността на завещанието брани свободата на изразяване на волята на завещателя, както и че завещание извършено при физическо насилие е нищожно, защото не изразява свободна воля.

Във втора точка на първа глава, която е озаглавена Понятие и правна уредба на домашното насилие, дисертантът е разгледал понятието и правната уредба на домашното насилие. Направен е обстоен анализ на относими международни нормативни актове свързани с домашното насилие, както и преглед на международната практика по отношение на борбата с домашното насилие. Разгледани са и ключови решения на ЕСПЧ по отношение на домашното насилие. В тази връзка са направени и предложения за промяна de lege ferenda относно допълването и идентифицирането на

видовете насилие, в съответствие с международните нормативни актове. В края на първа глава, в отделна точка е направен подробен анализ на българското законодателство по отношение на домашното насилие. Чрез направения исторически преглед относно законодателството авторът на изследването проследява цялото историческо развитие на правната уредба, свързана с домашното насилие.

Глава втора дисертантът подробно е разгледал и анализирал същността и особеността на видовете домашно насилие- физическото насилие, психическото и емоционално насилие, сексуалното насилие, икономическото насилие както и принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права. Всяко едно насилие в неговото проявление е анализирано в пълнота, като е съчетано и със съдебната практика, която е относима. С този подход авторът е достигнал до изводи, че някои от видовете насилие не се възприемат и разпознават от правораздавателните органи, което допринася за неосъществяване на защита по отношение на пострадалите лица от домашно насилие.

Специално внимание е обърнато на психическо и емоционално насилие упражнено върху дете. В изследването е направен извод, че насилието над деца е един наистина сериозен проблем, който се случва всеки ден, навсякъде. В тази насока авторът предлага и промяна в действащата нормативна уредба, а именно в Закона за защита от домашно насилие, като се добави дефиниция за „ телесното наказание над дете“.

В отделен параграф на втора глава дисертантът е разгледал и анализирал Субектите в отношенията при осъществяване на домашно насилие. С цел по-обхватно разглеждане на домашното насилие и неговите проявни форми авторът на изследването е разгледал въпросът свързан със субектите в отношенията при осъществяване на домашно насилие. Връзките, които се създават и кръгът на защита, който законодателят е очертал при защитата от домашно насилие. Направен е обстоен анализ на всеки един от субектите, очертани в разпоредбата на чл. 3 ЗЗДН, която очертава кръга на лицата, срещу които може да се търси защита при предвидените в него условия и ред.

Дисертантът е направил анализ дали домашното насилие може да бъде причина за дълбоко и неоправимо разстройство на брака и дали то е проявна форма на дълбокото и непоправимо разстройство на брака. Специално внимание е обърнато на

лицата, които се намират или са били във фактическо съпружеско съжителство, авторът обосновал този анализ с обстоятелството, че именно тези отношения най-много затрудняват съдебните органи, както и квалифицирането на „фактическото съпружеско съжителство“. В тази връзка авторът е достигнал до изводи, които обуславят необходимостта от дефиниране на понятието, като в тази насока е направено предложение за *de lege ferenda* по отношение на правната уредба на понятието „фактическото съпружеско съжителство“.

Глава трета авторът е посветил на характеристика на Закона за защита от домашно насилие, като за постигането на целта са анализирани разпоредбите залегнали в нормативния акт и тяхното прилагане в съдебната практика. Авторът на изследването е достигнал до извода, че чрез тълкуването на чл. 1 от ЗЗДН, юридическия факт пораждащ специфичното субективно право да се получи закрила по този закон, е извършването на домашно насилие. Фактическият състав на разпоредбата включва няколко елемента, което по своята си характеристика до голяма степен е близка с тази на неправомерното увреждане, но при по – внимателен анализ могат да бъдат открити и съществени различия. В тази връзка е направен сравнително-правен анализ между гражданскоправна защита, като е засегнат въпроса относно защитата срещу неправомерното увреждане- чл. 45 и сл. ЗЗД. Изследвани са подробно фактическите състави на деликтната отговорност и отговорността по Закона за защита от домашно насилие. Направената съпоставката на деликтната отговорност с домашното насилие е с цел да се разкрият приликите и разликите при търсената гражданскоправна защита. Дисертантът обосновано и правилно е стигнал до извода, че мерките предприети срещу извършителя на домашно насилие, могат да се кумулират с наказания за престъпление, ако то е такова, със задължение за обезщетение, ако са причинени вреди или глоба, ако е нарушена административна забрана или норма, уреждаща административно – наказателната отговорност.

В глава трета авторът детайлно е разгледал въпросът касаещ *Домашно насилие спрямо малолетно и непълнолетно дете.* Този абзац авторът си е поставил за цел да разгледа и анализира съдебните производства във връзка с семейноправната защита срещу домашно насилие като фокусът е поставен върху детето участник в производството по Закона за защита от домашно насилие. Основната задача, която е поставена е да разгледа участието на децата в гражданското съдопроизводство, техните права, тяхното процесуално качество и проблемите в съдебната практика. Целта на този

анализ в изследването е да се разгледа участието на децата в правните процедури, което поставя на изпитание въпроса за правата и за най- добрия интерес на детето.

В следващите точки са разгледани същинското производство по Закона за защита от домашно насилие. Същността на производството, неговото инициране, доказателствените средства, които се ползват, както и сроковете, в който се осъществява. Специално внимание е обърнато на доказателствената тежест на декларацията по чл. 9, ал. 3 от ЗЗДН и нейната доказателствена сила в производството. На следващо място са разгледани и анализирани Мерките за защита по Закона за защита от домашно насилие (точка 3.) Разгледана е същността на мерките за защита, както и контролът за изпълнение на същите. Всичките правни изводи, които авторът застъпва в изследването си, са подкрепени със богата съдебна практика.

Не на последно място в трета глава дисертантът е направил кратък анализ на Заповедта за незабавна защита и Заповед за защита като актове, с които се произнася съдът по производства образувани по Закона за защита от домашно насилие. Разгледан е детайлно въпросът относно противоречивата практика по отношение на това какъв е редът, по който едно лице може да търси защита при акт на насилие, последващ издаване заповед за защита по реда на чл. 5, ал. 1 от ЗЗДН. Анализирана е съдебна практика в тази насока, която обосновава своите изводи в два разнопосочни полюса.

На последно място в трета глава е отделено място и за други видове защита срещу домашно насилие, като са разгледани в отделни под точки Административно-наказателната защита и Наказателноправна защита срещу домашно насилие. По отношение на Наказателноправната защита са отразени и правните разпоредби, които регламентират домашното насилие в наказателното законодателство на Р. България. Отразени са направените промени в Наказателния кодекс през 2019г. Направени са изводи по отношение на направените промени в действащото законодателство

Заклучението концентрира основните изводи на автора и съдържа изводи относно постигането на поставените в увода цели и задачи на дисертационния труд

Обобщени са и направените на различни места в изследването предложения de lege ferenda.

III. Оценка на научните и практическите резултати и приноси в дисертационния труд.

Това, което може да се обобщи от представения дисертационен труд на Сузана Вескова Цанова- Рангелова, е способността за избор на актуален проблем, който не е достатъчно разработван в България, същевременно е с огромно практическо значение.

В заключение дисертационния труд представлява завършено и монографично изследване по актуална тема. В него са изложени оригинални становища на автора, които са добре аргументирани. В труда е извършен подробен анализ на цялата достъпна съдебна практика по въпроса. Авторът добросъвестно е изложил всички виждания по въпроса в българската правна литература, както и становищата на редица чужди автори. Трудът показва способност за самостоятелно изследване на важни теоретични и практически проблеми и е на високо научно равнище. Той се отличава с редица научни приноси, по- важните от които са следните:

1. Обстойното и детайлно разглеждане на понятието домашно насилие и подробното изследване на отделните видове домашно насилие, съчетани със съдебна практика.

2. Приносен характер има задълбочения анализ на съдебното производство по Закона за защита от домашно насилие, както и детайлно анализиране на правните разпоредби, залегнали в този нормативен акт.

3. Изградена е тезата за установяване на нуждата от обезпечаване на по-ефективна защита на пострадалите от насилие, особено когато се касае за деца, които са жертва или свидетели на насилието в семейството.

4. Частта, в която са засегнати въпросите за домашното насилие упражнено върху дете, както и анализа на съдебните процедури, в които участник е детето е важен принос на дисертацията

5. Приносен характер има застъпеното становище, че решаващия съд трябва да изследва всички актове на насилие, за които е сезиран, тъй като обичайно последния инцидент не е най-драстичния и е възможно да не се предприеме ефективна мярка за защита.

IV. Критични бележки и препоръки.

Глава трета от дисертационния труд е много обширна, като по този начин се губи баланса между отделните точки. Като препоръка, предлагам на автора да отдели същинското производство по Закона за защита от домашно насилие и Мерките за защита, които се предвиждат по Закона за защита от домашно насилие в отделна глава, като по този начин ще се постигне по-добър баланс на изследването.

Препоръчвам на дисертантът да публикува труда като монография, в която да бъде отразена и най-новата съдебна практика, както и да бъде отразено и анализирано Тълкувателно решение № 1 от 21.06.2018г. по тълк. д. № 1/2016 Г., ОСНГТК на ВКС, като относима съдебна практика към темата на дисертационния труд.

Има някои малки неточности относно цитиранията на бележките под линия, като например на стр. 114, в индекс 107, да се отрази само Закона за закрила на детето от влизането в сила на нормативния акт и последните изменения и допълнения.

V. Заключение.

Направените бележки и препоръки не се отразяват в общата положителна оценка на труда. Дисертационния труд отговаря на изискванията на чл. 6, ал. 3 от Закона за развитие на академичния състав на Р.България, на чл. 27 от ППЗРАСРБ, поради което давам положителна оценка и предлагам убедено Научното жури да даде на Сузана Вескова Цанова- Рангелова образователна и научна степен „доктор“ по научно направление 3.6. Право, научна специалност Гражданско и семейно право

София, февруари, 2020г.

Рецензент:

/ проф. д-р Симеон Тасев/